

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Л. Г. Кайдалова, Н. В. Науменко

ПЕДАГОГІКА

Методичні рекомендації
до семінарських занять
для здобувачів вищої освіти

Харків
НФаУ
2021

УДК 371. 100
К 15

Рецензент: *Н. О. Ткачова*, докторка педагогічних наук, професорка кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

*Рекомендовано ЦМК Національного фармацевтичного
університету (протокол № 5 від 14.06.2021 р.)*

Кайдалова Л. Г., Науменко Н. В.

К 15 Педагогіка : метод. рек. до семінар. занять для здобувачів вищої освіти. – Х. : НФаУ, 2021. – 32 с.

У методичних рекомендаціях наведено основні положення та вимоги до організації, змісту семінарських занять здобувачів вищої освіти.

Матеріал подано відповідно до навчальної програми з педагогіки для здобувачів вищої освіти освітньої програми «Фізична терапія». Завдання складено з урахуванням вимог до формування професійної компетентності майбутніх фізіотерапевтів.

Методичні рекомендації призначено для аудиторної роботи здобувачів вищої освіти спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» освітньої програми «Фізична терапія».

УДК 371. 100

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Зміст навчальної дисципліни	7
Матеріали до семінарських занять	9
Семінарське заняття № 1. Предмет та завдання педагогіки, методи науково-педагогічних досліджень	9
Семінарське заняття № 2. Освіта в Україні і за кордоном	14
Семінарське заняття № 3. Розвиток особистості як педагогічна проблема	16
Семінарське заняття № 4. Форми та методи виховання	17
Семінарське заняття № 5. Сутність, закономірності та принципи освітнього процесу	19
Семінарське заняття № 6. Форми, методи та засоби навчання	23
Семінарське заняття № 7. Інноваційні технології в освіті	25
Семінарське заняття № 8. Самоосвіта як умова професійного розвитку особистості	27
Перелік питань до підсумкового контролю	29
Рекомендовані джерела	31

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Педагогіка» спрямована на засвоєння теорій навчання, методики викладання, знання структури, цілей і завдань вищої фармацевтичної освіти, вимог до змісту й рівня підготовки випускників ЗВО медичного та фармацевтичного напрямку, що визначено державними освітніми стандартами. Вивчення дисципліни забезпечує оволодіння базовими елементами педагогічних знань, розкриває сутність освітнього процесу, основні цілі, закономірності й принципи організації процесу навчання; передбачає засвоєння важливих педагогічних категорій (освіта, навчання, виховання, розвиток) та понять (мета, завдання, форми, методи, засоби навчання та виховання, освітні технології); забезпечує підготовку студентів до навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні принципи й категорії педагогічної науки – навчання, виховання, розвиток особистості фахівця, їх роль і місце у підготовці фахівця; дидактичні аспекти змісту, форм, методів, засобів і технологій навчання та виховання.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» є формування педагогічної компетенції фахівців фізичної терапії в питаннях, пов'язаних із педагогічними особливостями організації професійної діяльності, озброєння сучасними освітніми методами й технологіями, формування інтересу й готовності до самостійного пізнання проблем навчання, виховання та розвитку, сучасних тенденцій розвитку освіти й інтеграційних процесів у ній.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Педагогіка» є формування у студентів:

- теоретичних основ педагогіки з урахуванням сучасного стану розвитку освіти в Україні та за кордоном;
- знань процесів освітньої інтеграції в європейський і світовий освітній простір;
- знань про сутність, закономірності, принципи, методи та форми освітнього процесу;
- педагогічної компетентності майбутніх фахівців;
- знань про інноваційні освітні технології;
- умінь та навичок використання знань з педагогіки з метою неперервного удосконалення майбутньої професійної діяльності та самовдосконалення.

Дисципліна «Педагогіка» забезпечує набуття здобувачами освіти таких компетентностей:

інтегральна – здатність розв’язувати типові й складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній фармацевтичній діяльності із застосуванням положень, теорій і методів фундаментальних, хімічних, технологічних, біомедичних і соціально-економічних наук; інтегрувати знання та розв’язувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації; ясно і недвозначно доносити свої висновки й знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової та нефахової аудиторії;

загальні:

ЗК1. Знання та розуміння предметної сфери й розуміння професійної діяльності;

ЗК4. Здатність працювати в команді;

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;

ЗК9. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;

ЗК11. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети;

ЗК14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння філософії та закономірностей розвитку предметної сфери, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство та в розвитку суспільства, менеджменту й техніки, використовувати різні види і форми рухової активності для активного відпочинку та здорового способу життя;

фахові:

ФК4. Здатність враховувати медичні, психолого-педагогічні, економічні, соціальні аспекти в практиці фізичної терапії;

ФК6. Здатність виконувати базові компоненти обстеження у фізичній терапії (спостереження, опитування, вимірювання та тестування) та документувати їх результати;

ФК9. Здатність проводити оперативний, поточний та етапний контроль стану пацієнта/клієнта відповідними засобами і методами та документувати отримані результати;

Програмні результати навчання:

ПРН(зк) 3. Застосовувати в професійній діяльності знання біологічних, медичних, педагогічних, економічних і психосоціальних аспектів фізичної терапії та використовувати їх у практичній діяльності;

ПРН(фк) 4. Використовувати в предметній сфері сучасні дані фізичної терапії, анатомії, фізіології, медицини, біохімії, біомеханіки, психології, педагогіки, теорії і методики фізичного виховання, менеджменту;

ПРН(фк) 5. Обирати оптимальні форми вербального і невербального спілкування, спостереження, вислуховування, постановки запитань та вести співбесіду з різними групами співрозмовників;

ПРН(фк) 6. Вміти виконувати обстеження та тестування, застосовуючи сучасні відповідні методи й інструменти, трактувати та обробляти інформацію;

ПРН(фк) 14. Вміти мобілізувати духовні сили пацієнта/клієнта, формувати в нього свідоме ставлення до реалізації власних можливостей;

ПРН(фк) 15. Визначати суттєвості спеціальної організації процесу виховання та навчання в разі наявності окремих нозологій;

ПРН(фк) 17. Виявляти взаємозв'язок, проводити інструктаж та навчання пацієнтів/клієнтів, членів їхніх родин і колег.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, 3 кредити ECTS.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні питання педагогіки

Тема 1. Предмет та завдання педагогіки, методи науково-педагогічних досліджень

Особлива сфера суспільної діяльності як предмет педагогіки. Історія виникнення і розвитку педагогіки. Поняття про педагогіку як науку. Основні функції та завдання педагогіки. Характеристика основних категорій педагогіки: виховання, освіта, навчання, розвиток. Галузі педагогічної науки, її зв'язок з іншими науками. Характеристика методів науково-педагогічних досліджень.

Тема 2. Освіта в Україні і за кордоном

Витоки й основні віхи становлення освіти і вищої школи у світі і в Україні. Сучасний освітній простір. Сучасні тенденції реформування освіти. Пріоритетні напрями реформування освіти. Види освіти: середня, вища, післядипломна. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи. Система освіти в Україні. Освітні системи у ВНЗ Європи. Принципи їх побудови.

Тема 3. Розвиток особистості як педагогічна проблема

Поняття про розвиток особистості. Фактори розвитку: спадковість, середовище (мікросередовище, мезосередовище, макросередовище), виховання. Роль особистісної активної діяльності в розвитку. Особливості розвитку особистості та їх урахування у підходах до навчання і виховання. Адаптація студентства у вищому навчальному закладі.

Тема 4. Форми та методи виховання

Сутність процесу виховання. Завдання національного виховання студентської молоді у ВНЗ. Структура виховного процесу. Мотиви виховання. Принципи виховання. Зміст, напрями, форми: індивідуальні, групові, масові (екскурсії, спортивні та культурно-масові заходи, бесіди, лекції-конференції, волонтерські рухи), методи, засоби та прийоми виховної роботи. Критерії вихованості особистості.

Змістовий модуль 2. Основи теорії освіти та навчання

Тема 5. Сутність, закономірності та принципи освітнього процесу

Поняття дидактики. Основні категорії дидактики. Основні функції навчання (виховна, розвивальна, освітня) та шляхи їх реалізації. Основні компоненти процесу навчання: мета, завдання, зміст, принципи, засоби, форми. Структура діяльності викладача в навчальному процесі. Види навчання. Умови ефективності процесу навчання. Знання, уміння та навички, етапи оволодіння.

Поняття про закономірності, принципи та правила навчання. Загальна характеристика принципів навчання: науковість, систематичність і послідовність, свідомість й активність, наочність, зв'язок навчання із життям, доступність, міцність, диференціація навчання, створення ситуації успіху в навчанні.

Тема 6. Форми, методи та засоби навчання

Поняття форми організації навчання: аудиторні та позааудиторні, індивідуальні та колективні. Поняття про методи навчання та їх класифікація. Активні й інтерактивні методи навчання: дидактичні ігри, кейс-метод, тренінг, коучинг, мозковий штурм тощо. Методи контролю і самоконтролю у навчанні. Засоби навчання. Використання комп'ютерної техніки в навчанні. Вибір оптимального поєднання методів і засобів навчання.

Тема 7. Інноваційні технології в освіті

Сутність, особливості технологій навчання. Характеристика технологій навчання. Технологія особистісно-орієнтованого навчання, інформаційно-комунікативні технології навчання, технології проблемного навчання, технології розвивального навчання. Кредитно-модульна система організації навчально-виховного процесу. Дистанційне навчання. Технологія групової діяльності. Кейс-технологія. Тренінгові технології. Здоров'язберігальні технології.

Тема 8. Самоосвіта як умова професійного розвитку особистості

Роль самоосвіти у становленні професійної компетентності майбутнього фахівця. Шляхи, форми та засоби самоосвіти: опрацювання літературних джерел, підвищення професійної кваліфікації, курсова та післядипломна освіта, наукова діяльність. Компетентність – основа досягнення успіху в професійній діяльності. Акмеологічні аспекти професійної діяльності. Самоосвіта протягом життя як чинник розвитку особистості. Напрями вдосконалення та самовдосконалення.

МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття № 1

ТЕМА: Предмет та завдання педагогіки, методи науково-педагогічних досліджень

Цілі заняття: ознайомитися з предметом та завданнями педагогіки, знати основні категорії педагогічної науки: виховання, освіта, навчання, розвиток; вміти аналізувати і визначати сутнісні характеристики кожної з категорій, розвивати комунікативні вміння.

План:

1. Предмет та завдання педагогіки.
2. Основні категорії педагогічної науки: виховання, освіта, навчання, розвиток.

Методичні рекомендації

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: педагогіка, завдання педагогіки, предмет педагогіки, педагогічні категорії, виховання, навчання, освіта, розвиток.

Завдання 1. Підготуватись до проведення *круглого столу* на тему: «Педагогіка як особлива сфера суспільної діяльності».

Питання:

1. Історія виникнення і розвитку педагогіки.
2. Основні функції та завдання педагогіки.
3. Галузі педагогічної науки, її зв'язок з іншими науками.
4. Характеристика методів науково-педагогічних досліджень.

Завдання 2. Схарактеризувати категоріальні складові. *Термінологічна розминка.* Інструкція: (матеріали в конвертах) об'єднавшись у групи, поєднати поняття з їх визначенням (педагогічна теорія, педагогічна концепція, педагогічна ідея, педагогічна закономірність, виховання, навчання, освіта, розвиток, формування особистості, педагогічний вплив).

Завдання 3. На основі аналізу наведених понять «навчання», «виховання», «розвиток» необхідно:

1. Виділити основні категоріальні ознаки кожного з них; стосовно поняття «виховання» розглянути його сутність у широкому і вузькому значенні.

2. Окреслити підходи різних авторів у визначенні кожного з цих понять.

3. Проаналізувати відмінності кожної групи понять.

Робота в групах: проаналізувати певну категорію та обговорити її сутність з групою.

А. Визначення поняття “виховання”:

- Процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією багатьох об’єктивних та суб’єктивних факторів.

- Цілеспрямоване формування особистості, суть якого полягає у виробленні світогляду, моральних якостей, естетичних ідеалів та сприяє її фізичному розвитку і підготовці до суспільно-корисної праці.

- Процес цілеспрямованого формування особистості в умовах спеціально організованої виховної системи, яка забезпечує взаємодію вихователів та вихованців.

- Цілеспрямований і систематичний вплив на розвиток людини з метою підготовки її до виконання конкретних ролей у системі суспільних відносин.

- Систематичний і цілеспрямований вплив вихователя на вихованців з метою формування у них рис і якостей особистості, необхідних суспільству.

- Процес цілеспрямованого керівництва формуванням всебічно розвиненої людини у системі навчально-виховних закладів.

- Процес і результат цілеспрямованого впливу на розвиток особистості, відношень, рис, якостей, поглядів, переконань, способів поведінки в суспільстві.

- Спеціально організований педагогічний вплив на особистість, що розвивається, з метою формування соціальних властивостей і якостей, які визначаються суспільством.

- Спеціально організована діяльність педагогів і вихованців, спрямована на реалізацію цілей освіти в умовах педагогічного процесу.
- Цілеспрямоване створення умов для різнобічного розвитку і саморозвитку людини, набуття нею соціальності.

Б. Визначення поняття “навчання”:

- Цілісний двосторонній процес педагогічної діяльності (викладання) і пізнавально-навчальної діяльності учнів (учіння), спрямований на досягнення навчально-виховних завдань.
- Процес двосторонньої діяльності педагога і учнів, спрямований на передання і засвоєння знань учнями.
- Цілеспрямований процес взаємодії вчителя і учнів, у ході якого відбувається засвоєння знань, умінь, навичок, здійснюється виховання, розвиток учнів.
- Цілеспрямований процес взаємодії між учителем та учнями з метою їхнього розвитку, освіти та виховання.
- Цілеспрямований процес передання і засвоєння знань, умінь та навичок, способів пізнавальної діяльності людини.
- Цілеспрямований процес взаємодії учителя і учнів, у ході якого здійснюється освіта людини.
- Двосторонній процес, який охоплює засвоєння навчального матеріалу, тобто діяльність учнів (учіння), і керівництво ними, тобто діяльність учителя (викладача).
- Цілеспрямований педагогічний процес організації і стимулювання активної навчальної і пізнавальної діяльності учнів з оволодіння науковими знаннями, уміннями та навичками, розвитку творчих здібностей, світогляду, морально-естетичних поглядів і переконань.
- Особлива спільна соціальна діяльність з прискореного передання молодому поколінню і засвоєння ним шляхом організованої пізнавальної і практичної діяльності накопиченого соціального досвіду.

В. Визначення поняття “розвиток”:

- Процес формування психічних якостей і властивостей особистості, що дозволяють пізнавати навколишній світ.
- Процес формування особистості як соціальної якості індивіда на основі його соціалізації і виховання.

- Процес становлення особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих соціальних і природних чинників.
- Процес кількісних і якісних змін, які відбуваються в організмі, психіці, інтелектуальній та духовній сферах людини під впливом зовнішніх (природне і соціальне середовище, виховання, колективна діяльність, спілкування) та внутрішніх (анатомо-фізіологічні передумови, особиста активність, що реалізується у діяльності), керованих (виховання і самовиховання) та некерованих (об'єктивний, стихійний вплив середовища) факторів.
- Низка внутрішньо пов'язаних, послідовних і прогресивних змін, що характеризують рух людини від нижчих до вищих рівнів її життєдіяльності.
- Низка послідовно пов'язаних кількісних і якісних змін, що відбуваються з організмом людини від моменту її народження і до кінця життя, становлення людини як соціальної істоти.
- Взаємопов'язаний процес кількісних і якісних змін, що відбуваються в анатомо-фізіологічному визріванні людини, в удосконаленні її нервової системи і психіки, а також її пізнавальної і творчої діяльності, у збагаченні її світогляду, моральності, суспільно-політичних поглядів, переконань.

Завдання 4. Розв'язати педагогічні задачі. *Робота в групах.*

Задача 1

Аналіз навчальних посібників свідчить про те, що в багатьох з них по-різному тлумачиться сутність процесу навчання. Так, одні автори вважають, що «навчання визначає спільну діяльність викладача та студентів, коли перші передають знання, вміння і навички, ... керують процесом їх засвоєння (викладання), а другі засвоюють ці знання, вміння та навички (учіння). Викладання і учіння – дві взаємопов'язані і взаємозумовлені сторони навчання».

Інші вважають, що навчання становить собою сукупність послідовних дій викладача і керованих ним студентів, що спрямовані на свідоме і міцне засвоєння системи знань, умінь та навичок, унаслідок чого відбувається розвиток пізнавальних сил, оволодіння елементами

культури розумової та фізичної праці, формування основ світогляду та поведінки студентів.

Треті стверджують, що навчання – це «активна пізнавальна діяльність, коли студенти під керівництвом викладача оволодівають знаннями, уміннями, навичками, розвивають свої пізнавальні сили і можливості, формують світогляд».

Зіставте ці визначення. Яке з них найповніше відображає суттєві ознаки процесу навчання? Обґрунтуйте свою думку.

Задача 2

Один з авторів, порушуючи питання про виховання естетичних смаків молоді, скаржиться на те, що майже половина молоді з музичною освітою не любить класичної музики. Музична освіта, на його думку, не завжди прищеплює любов до музики. Музичною грамотою можна оволодіти, але водночас можна залишитися емоційно «глухим». Причину цього він убачає в тому, що на практиці відбулося змішування двох понять: освіта і виховання.

Як Ви вважаєте, чи має автор слушність, розрізняючи поняття освіти і виховання? У чому специфіка кожного з них?

Задача 3

На занятті з хімії йде опитування з теми «Фосфор та його властивості». Викладач дає завдання: розкрити властивості цього хімічного елемента.

– Фосфор – слово грецьке, – почав свою відповідь студент. – У перекладі воно означає «той, що несе світло». Властивість фосфору світитися в темряві люди минулого вважали великим дивом, і довгий час вона залишалася непізнанною таємницею. Фосфор отримав назву «холодний вогонь», його продавали іноді дорожче, ніж золото. Дехто вважав, що у фосфорі втілений якийсь надприродний дух, позаземний феномен. Не знаючи наукових законів, алхіміки намагалися ...

– Відповідь не до суті питання. Я про це не питаю, – незадоволеним голосом урвав студента викладач. – Конкретніше!

Студент почав говорити тихіше, переказуючи зміст підручника. Увага в аудиторії значно зменшилась, ніж на початку відповіді товариша. У відповіді студента не відчувалося захопленості, емоційного піднесення.

У чому помилка викладача? Чи правильно розуміє він сутність категорії «навчання», приймаючи рішення в такій ситуації, якщо:

- а) студент має середній рівень успішності і відповідає так вперше;*
- б) студент має високий рівень успішності.*

Контрольні питання:

1. Що становить собою наука педагогіка?
2. Який предмет і завдання педагогіки?
3. Визначити сутність понять: «навчання», «виховання», «розвиток».

Семінарське заняття № 2

ТЕМА: Освіта в Україні та за кордоном

Цілі заняття: мати уявлення про освітні системи різних країн світу, знати структуру освіти в Україні, організацію освітнього процесу та його особливості у ЗВО України; вміти характеризувати освітні рівні в Україні та визначати їхні особливості, розвивати системне мислення.

План:

1. Структура освіти в Україні.
2. Особливості освітнього процесу у ЗВО України.
3. Освітні системи різних країн світу.

Методичні рекомендації

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: освітні системи, освітній процес, рівні освіти.

Завдання 1. Підготуватися до проведення *круглого столу* на тему: «Освітній процес та його особливості у ЗВО України».

Питання:

1. Що становить собою освітня система?
2. Що становить собою освітній процес у ЗВО?
3. Які особливості організації освітнього процесу в сучасних умовах?
4. Схарактеризувати освітні рівні України.

Завдання 2. Підготувати доповідь: «Освітні системи різних країн світу».

Завдання 3. Робота в парах. Обговорення. Скласти у вигляді таблиці порівняльну характеристику освітніх систем будь-яких двох країн світу.

Категорії	Країна	Країна
Ступенева система освіти		
Система акредитації		
Якісні та кількісні характеристики вищих навчальних закладів		
Висновок (власні узагальнення)		

Завдання 4. Робота в групах: подумайте та обговоріть тему: «Навчання за кордоном: наскільки це реально та доступно?»

Щороку десятки тисяч молодих українців задаються питаннями: куди піти навчатись? Яку освіту отримати? Чи буде можливість працевлаштуватись за спеціальністю? Чи буде заробітна плата гідною? Чи буде фахівець після отримання освіти конкурентним на ринку праці, що стрімко змінюється в сучасному глобалізованому світі?

Система освіти України пропонує багато можливостей, і природнім є вибір насамперед українських ВНЗ (вищих навчальних закладів). Але чи обмежуються цим можливості українських абітурієнтів?

Щороку тисячі українців отримують можливість навчатись у ВНЗ країн Європейського Союзу. Але ще більше абітурієнтів, які мають бажання навчатись за кордоном, не роблять ніяких кроків до реалізації такої мрії.

Це пов'язано з кількома основними міфами.

Міф перший – це дорого.

Міф другий – вимоги європейських ЗВО такі високі, що туди неможливо вступити.

Міф третій – це дуже складно зробити.

Завдання 5. Метод «Мікрофон»: «Я обираю навчання в....., тому що.....»

Семінарське заняття № 3

ТЕМА: Розвиток особистості як педагогічна проблема

Цілі заняття: ознайомитись з феноменом «особистість»; знати специфіку розвитку особистості; вміти визначати фактори розвитку особистості та їх урахування у підходах до навчання: спадковість, середовище (мікросередовище, мезосередовище, макросередовище), виховання; оволодіти методами та прийомами активної особистісної діяльності в процесі навчання та виховання.

План:

1. Фактори розвитку особистості: спадковість, середовище, виховання.
2. Значення активної діяльності особистості в освітньому процесі.

Методичні рекомендації:

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: індивід, індивідуальність, особистість, фактори розвитку, спадковість, середовище, виховання, активна діяльність.

Завдання 1. Фронтальна бесіда:

- Що становить собою розвиток особистості?
- Чим відрізняються поняття: індивід, особистість, індивідуальність?
- Які фактори впливають на розвиток особистості?
- Які особистісні якості необхідно формувати майбутньому фармацевту?

Завдання 2. Робота в малих групах. Обговорення:

- Якими особистісними та професійними якостями має бути наділений провізор-фармацевт?
- Які якості необхідно в собі розвивати найбільше майбутнім фахівцям фармації?

Завдання 3. Провести самодіагностику за допомогою тестів «Чи вмієте ви викладати свої думки?», «Чи вмієте ви слухати?»

Завдання 4. Фронтальна бесіда:

- Що ми розуміємо під активною освітньою діяльністю?
- Які завдання вона розв'язує?
- Чого набуває особистість у процесі активної діяльності?
- Які пізнавальні процеси активізуються та розвиваються в процесі активної взаємодії?

Завдання 5. Виконати вправи на розвиток мислення:

Вправа 1: «Визначення зайвого».

Вправа 2: «Нестандартні способи застосування предметів».

Контрольні питання:

1. Які фактори впливають на розвиток особистості? Розкрийте їх сутність.
2. У чому полягає значення активної діяльності в освітньому процесі для розвитку особистості фахівця?

Семінарське заняття № 4

ТЕМА: Форми та методи виховання

Цілі заняття: ознайомитися із сутністю та принципами процесу виховання; знати особливості форм та методів виховання; вміти визначати особливості застосування принципів та закономірностей виховання; вміти визначати зміст, напрями, методи, прийоми та форми виховної роботи; характеризувати критерії вихованості особистості.

План:

1. Значення та сутність основних принципів виховання.
2. Індивідуальні, групові, масові форми виховної роботи.
3. Критерії вихованості особистості.

Методичні рекомендації:

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: принципи виховання, форми виховання – індивідуальні, групові, масові; критерії вихованості.

Завдання 1. Підготуватися до проведення *круглого столу*, презентувати та обговорити питання теми:

- завдання національного виховання студентської молоді;
- принципи виховання;
- форми виховання: індивідуальні, групові, масові;
- критерії вихованості особистості.

Завдання 2. *Фронтальна робота.* Вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини. Опрацювання методики Рокича «Ціннісні орієнтації».

Обговорення:

- У якому порядку і якою мірою (у відсотках) реалізовано зазначені цінності у Вашому житті?
- Як би Ви розташували ці цінності, якщо б стали таким, яким мріяли?
- Як, на Ваш погляд, це зробила б людина, досконала у всьому?
- Як зробила б це, на Вашу думку, більшість людей?
- Як це зробили б Ви 5 або 10 років тому?
- – " – через 5 або 10 років?
- Як ранжирували б картки близькі Вам люди?

Завдання 3. *Індивідуальна робота.* Формувати уявлення про критерії вихованості особистості (особистісні якості, ставлення до навколишнього світу, ознаки діяльності).

Самодіагностика. Виконати тест на визначення рівня вихованості особистості.

Контрольні питання:

1. Визначити сутність основних принципів виховання.
2. Яке значення має врахування принципів виховання в освітньому процесі?
3. Схарактеризувати форми виховання.

Семінарське заняття № 5

ТЕМА: Сутність, закономірності та принципи освітнього процесу

Цілі заняття: мати загальне уявлення про освітній процес у ЗВО та його закономірності; засвоїти класичні й сучасні принципи навчання та педагогічні умови їх реалізації в діяльності викладача; оволодіти правилами реалізації принципів навчання в освітньому процесі.

План:

1. Сутність освітнього процесу у ЗВО.
2. Класичні та сучасні принципи навчання.
3. Педагогічні умови реалізації принципів навчання в освітньому процесі.

Методичні рекомендації:

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: освітній процес, закономірності, принципи навчання.

Зверніть увагу на те, що системотвірними дидактичними категоріями, які відображають цілісність освітнього процесу, є закономірності й принципи навчання. Вони тісно пов'язані з основними компонентами освітнього процесу: цілями й завданнями навчання, змістом і формами його реалізації, методами й засобами, стимулюванням і результативністю навчання. Дидактичні закономірності як системотвірні дидактичні категорії відображають суттєві та необхідні зв'язки між процесом навчання і соціальними процесами, а також зв'язки внутрішнього характеру (між метою і змістом, формами і методами). Принципи навчання визначають зміст, організаційні форми і методи навчального процесу відповідно до загальних цілей і закономірностей, регулюють основні компоненти процесу навчання. Загальну кількість принципів у дидактичній теорії чітко не визначено, оскільки наука постійно проникає у більш складні зв'язки і відносини між суб'єктами й компонентами процесу навчання. Правила навчання як окремі вимоги до викладання розкривають і конкретизують різні сторони принципів навчання, їх формулюють здебільшого в категоричній

формі, вони вимагають від учителя безпосередніх дій. Знання типових ситуацій і методичних прийомів допомагає правильно оцінити конкретні умови навчання, прийняти адекватне ситуації рішення.

Завдання 1. Фронтальна дискусія. Визначити семантичне значення та взаємозв'язок між поняттями «освітній процес», «закономірності навчання», «принципи навчання» та «правила навчання». Обґрунтувати відповідь.

Завдання 2. Робота в парах. Визначивши сутність основних принципів навчання, заповнити таблицю.

Принцип навчання	Сутність
Свідомості й активності	
Науковості	
Систематичності та послідовності	
Наочності	
Доступності	
Зв'язок навчання з життям	
Міцності	
Оптимізації	

Завдання 3. Робота в парах. Дидактична гра «Визначення відповідності між принципами навчання та правилами їх упровадження».

Правила навчання:

1. Ознайомлення із сучасними науковими поглядами та теоріями.
2. Узагальнення своїх думок, формулювання підсумків, висновків.
3. Рухайтесь від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від простого до складного.
4. Пояснюйте тлумачення наукових понять, багатоваріативність вирішення задач, різноманітність підходів та думок.
5. Враховуйте індивідуальні можливості й диференціюйте завдання для різних категорій студентів.
6. Доводьте практичну необхідність знань, що надаються. Постійно пов'язуйте знання з життям.
7. Упроваджуйте сучасні методи навчально-пізнавальної діяльності.

8. Краще один раз побачити, ніж сто разів почути.
9. Навчайте так, щоб студент розумів, що, навіщо і як треба робити.
10. Чітко формулюйте поняття, уникайте монотонності, навчайте образно, використовуючи яскраві факти, приклади з життя.
11. Доступність не означає легкість навчання, викладач не повинен полегшувати навчання, надавши всі необхідні знання.
12. Забезпечуйте послідовність між попереднім і подальшим навчанням.
13. Постійно підкреслюйте взаємозв'язок теорії і практики.
14. Встановлюйте оптимальний режим навчання.
15. Намагайтеся, щоб зміст і способи навчання дещо випереджали можливості студентів, щоб навчання було важким, але доступним.
16. Не допускайте хибного тлумачення наукових термінів.
17. Не переходьте до вивчення нового, попередньо не сформувавши зацікавленості й позитивного ставлення до нього.
18. Використовуйте найефективніші методи та прийоми організації навчального процесу.
19. Кожне заняття повинне мати практичне значення.
20. Знайомте студентів з біографіями видатних учених, їх внеском у розвиток науки.
21. Ніколи не обмежуйтеся тільки наочною.
22. Надавайте можливість студентам відразу ж перевірити набуті знання на практиці.
23. Забуті знання швидше відтворюються в системі, аніж поза нею.
24. На заняттях намагайтеся залучати студентів до активної пізнавальної діяльності, пошуку нового.
25. Намагайтеся запам'ятовувати новий матеріал у поєднанні з вивченням.
26. Запобігайте закріпленню в пам'яті неправильно сприйнятої інформації або того, що студент не зрозумів.
27. Постійно розкривайте діалектичний зв'язок науки і практики. Показуйте, що наука розвивається під впливом практичних потреб, а практика вимагає наукових знань.
28. Під час вивчення нового і складного матеріалу спирайтеся на сильних студентів, під час повторення, закріплення – на слабких.

29. Вивчайте та добре розумійте рівень підготовленості й розвитку студентів, спирайтесь на їхні можливості.

30. Використовуйте всі види і форми пізнавальної діяльності, поєднуючи їх і враховуючи вікові можливості студентів.

31. Пропонуйте студентам для розв'язання завдання, що мають практичне значення і належать до професійних сфер їх інтересів.

32. Розкривайте генезис наукового знання, пояснюйте хід відкриття і пізнання того чи іншого явища.

33. Систематично інформуйте студентів про нові досягнення, застосовуйте нову термінологію, пов'язуйте нові досягнення із системою знань, що формується.

Завдання 4. Метод «Акваріум». Визначити необхідність застосування основних принципів навчання в освітньому процесі. Обґрунтувати відповідь.

Питання для обговорення:

- Якщо цілі та зміст навчання визначають, чому треба навчати, то що регламентують принципи навчання?
- Як Ви думаєте, до чого може призвести недотримання принципів навчання?
- Які межі застосування принципу міцності? Чи для всіх однаковою мірою доступні досягнення міцності знань?

Завдання 5. Індивідуальна робота. Метод «Перевір себе». Розподілити подані словосполучення на дві групи: 1) принципи навчання (підкресліть); 2) закономірності. Обґрунтувати відповідь.

Гуманізація, залежність навчання від суспільних потреб і умов, що визначає роль діяльності і спілкування у формуванні особистості, демократизація, залежність навчання від вікових, індивідуальних і статевих особливостей студента; науковість, доступність, наочність, взаємозалежність процесів навчання, освіти й розвитку особистості; систематичність і послідовність; свідомість, активність, взаємозв'язок завдань, змісту, методів і форм навчання в педагогічному процесі; міцність, зв'язок теорії з практикою і з життям; позитивний емоційний фон педагогічного процесу.

Семінарське заняття № 6

ТЕМА: Форми, методи та засоби навчання

Цілі заняття: мати загальне уявлення про форми, методи та засоби навчання у ЗВО; засвоїти сутність та класифікації методів, форм та засобів навчання; вміти обирати адекватні методи навчання для організації освітнього процесу; оволодіти методикою впровадження інтерактивних методів навчання в освітній процес ЗВО.

План:

1. Сутність методів, форм та засобів навчання.
2. Класифікації методів навчання.
3. Загальна характеристика провідних активних та інтерактивних методів навчання (дидактичні ігри, кейс-метод, тренінг, коучинг, мозковий штурм).

Методичні рекомендації:

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: форми навчання, методи навчання, засоби навчання, активні та інтерактивні методи навчання, дидактична гра, тренінг, кейс-метод, мозковий штурм.

Завдання 1. Фронтальна бесіда. Визначення сутності методів, форм та засобів навчання.

1. Метод «Заверши фразу», складання сенкану «Метод».
2. *Обґрунтуйте відповідь:* метод навчання це.....
 - спосіб отримання знань студентами,
 - варіант взаємодії,
 - спосіб впливу викладача на студентів,
 - спосіб взаємодії викладача та студентів.
3. Які групи методів Вам відомі?
4. Як поділяються методи за джерелом отримання знань?
5. Яким методам сьогодні віддають перевагу? Які Вам відомі?
6. З якими організаційними формами навчання у вищій школі вони поєднуються?

Завдання 2. Робота в парах. Дати характеристику одному з методів навчання, надати ілюстрації методу власної навчальної діяльності у професійній підготовці (ділові ігри, рольові ігри, тренінги, кейс-метод, мозковий штурм, дебати).

Завдання 3. Робота в групах. Опрацювати метод «Мозковий штурм»; розвивати вміння використовувати різні методики генерації ідей.

Вправа 1 «Розминка».

МЕТА: формувати вміння креативного мислення.

Подано три слова:

стіл, кавун, вагон;
дерево, стіл, річка;
ковдра, телефон, сонце;
м'яч, кошик, квітка.

Запропонувати якомога більше пропозицій, де були б використані всі три слова. Слова можна змінювати будь-яким способом.

Вправа 2: За допомогою розумових технік генерації ідей «Метод 635», «Обернена установка» (алгоритм), «Випадкові асоціації» (алгоритм) запропонувати власні шляхи розв'язання проблеми.

Тема: «Як мотивувати сучасну молодь до здорового способу життя»

«Випадкові асоціації» (алгоритм):

- сформулюйте проблему;
- запропонуйте 10 слів-асоціацій до поданої теми;
- кожна група наповнює ці слова змістом, що стосується розв'язання визначеної проблеми;
- зв'яжуйте кожну асоціацію з вашою проблемою (задавайте собі питання: «Як певну асоціацію змусити працювати на вирішення проблеми»);
- обговорення рішень.

«Метод 653»

- сформулюйте проблему;
- групи з 6 осіб, протягом 5 хвилин кожен учасник заносить до формуляра свої 3 пропозиції щодо розв'язання проблеми;

- формуляр передається сусіду, який бере до уваги пропозиції попередника і занотовує ще 3 власні пропозиції (вони можуть виникати внаслідок певних асоціацій відповідно до записаних рішень);
- обговорення.

Обговорення в групі. Презентувати результати роботи в мікрогрупах. Яка методика є більш ефективною? Які переваги та недоліки кожної з методик?

Контрольні питання:

1. Що становить собою метод навчання?
2. Які існують класифікації методів навчання?
3. Схарактеризувати інтерактивні методи навчання.
4. Дати характеристику формам організації навчання у ЗВО.

Семінарське заняття № 7

ТЕМА: Інноваційні технології в освіті

Цілі заняття: мати загальні уявлення про сучасні інноваційні педагогічні технології; знати характеристику освітніх технологій та їх класифікації; вміти застосовувати сучасні освітні технології у професійній діяльності.

План:

1. Сутність та класифікації сучасних освітніх технологій.
2. Значення технологій особистісно-орієнтованого навчання, проблемного навчання, розвивального навчання у становленні особистості фахівця.
3. Переваги та недоліки кредитно-модульної системи організації навчально-виховного процесу.
4. Особливості дистанційного навчання.

Методичні рекомендації:

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: освітні технології, особистісно-орієнтоване навчання, кредитно-модульна система, дистанційне навчання.

Завдання 1. Фронтальна бесіда, презентація доповідей:

1. Визначити основні напрями сучасної освіти.
2. Розкрити структурні елементи педагогічної технології.
3. Розкрити сутність сучасних освітніх технологій:
 - особистісно-орієнтованого навчання;
 - проблемного навчання;
 - розвивального навчання;
 - кейс-технології;
 - тренінгових технологій.

Завдання 2. Провести *круглий стіл* на тему: «Переваги та недоліки кредитно-модульної системи та дистанційного навчання».

Завдання 3. На основі вимог до особистісно-орієнтованого навчання визначити значення успіху в освітній діяльності.

Робота в групах.

- Як ви вважаєте, що становить собою успіх?

Вправа. СКЛАДОВІ УСПІХУ.

МЕТА: Визначити якості успішної особистості та сформувані складові успіху.

- Визначити якості успішної особистості (1 група)
- Сформувані складові успіху (2 група)

Обговорення:

1. Чи легко було виконувати завдання? Якщо важко, то чому? Що саме було важко виконувати?
2. Чи можна вважати, що якості успішної людини притаманні успішному студенту? (1 група)
3. Чи є складові успіху важливими в навчанні? (2 група)
4. Що Ви взяли для себе, виконавши вправу?

Завдання 4. *Вправа* «ЩО НАМ ЗАВАЖАЄ БУТИ УСПІШНИМИ В НАВЧАННІ?»

МЕТА: визначити складові неуспіху в навчанні.

Для подальшої роботи необхідно об'єднатися в три групи по 5 осіб. Кожна група визначає причини, що заважають бути успішними, а потім всі групи презентують свої напрацювання.

Обговорення:

1. Чи замислювалися Ви раніше над питанням «Що нам заважає бути успішними?»
2. Чи можна усунути причини неуспішності? Як саме?

Завдання 5. Рефлексія. Метод «Прес». Чи вважаєте Ви, що сучасні інноваційні технології в освіті сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості?

Контрольні питання:

1. Визначити сутність освітньої технології.
2. Які Вам відомі сучасні освітні технології?
3. У чому сутність кредитно-модульної технології навчання?

Семінарське заняття № 8

ТЕМА: Самоосвіта як умова професійного розвитку особистості

Цілі заняття: мати загальні уявлення про роль самоосвіти у становленні професійної компетентності майбутнього фахівця; знати шляхи, форми та засоби самоосвіти; уміти визначати напрями вдосконалення та самовдосконалення.

План:

1. Роль самоосвіти у становленні професійної компетентності майбутнього фахівця.
2. Шляхи, форми та засоби самоосвіти.
3. Напрями вдосконалення та самовдосконалення.

Методичні рекомендації:

Зверніть увагу на основні *поняття теми*: самоосвіта, саморозвиток, самовдосконалення, акмеологія.

Завдання 1. Мозковий штурм. Прийом «Вільний мікрофон»: розкрити сутність поняття «самоосвіта», визначити мотиваційні чинники

самоосвіти, основні завдання самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця.

- Як Ви розумієте, що таке самоосвіта?
- Якими чинниками мотивується самоосвіта?
- Назвіть шляхи самоосвіти.
- Які основні завдання самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця?

Завдання 2. Робота в парах. Метод «Незакінчені речення». Визначити складові самоосвіти.

Систему самоосвіти фахівця можна розглядати як сукупність таких складових, як-от: самооцінка, самооблік, самовизначення, самоорганізація, самореалізація, самокритичність, самоконтроль, саморозвиток.

Необхідно, працюючи в парах, дати визначення складовим самоосвіти.

Завдання 3. Підготуватись до проведення *круглого столу* на тему: «Роль самоосвіти у становленні професійної компетентності майбутнього фахівця».

Обговорити питання:

- Як самоосвіта впливає на формування професійної компетентності майбутнього фахівця?
- Форми та засоби самоосвіти.
- Компетентність – основа досягнення успіху в професійній діяльності.
- Акмеологічні аспекти професійної діяльності.
- Напрями вдосконалення та самовдосконалення.

Завдання 4. Подумайте та обговоріть питання: «Вибір використання комп'ютерних засобів навчання в самоосвіті та самовдосконаленні».

ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІКА»

1. Дати характеристику предмету педагогіки як особливої сфери суспільної діяльності.
2. Розкрити сутність поняття «педагогіка як наука».
3. Схарактеризувати види освіти: середня, вища, післядипломна.
4. Визначити основні функції та завдання педагогіки.
5. Дати характеристику основним категоріям педагогіки: виховання, освіта, навчання, розвиток.
6. Схарактеризувати методи науково-педагогічних досліджень.
7. Схарактеризувати сучасні тенденції реформування освіти.
8. Схарактеризувати Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи.
9. Дати характеристику системі освіти в Україні.
10. Визначити особливості функціонування Європейської асоціації університетів.
11. Розкрити сутність поняття «розвиток особистості».
12. Схарактеризувати фактори розвитку: спадковість, середовище (мікросередовище, мезосередовище, макросередовище), виховання.
13. Визначити роль особистісної активної діяльності в розвитку.
14. Схарактеризувати особливості розвитку особистості та їх урахування у підходах до навчання і виховання.
15. Визначити сутність адаптації студентства у вищому навчальному закладі.
16. Визначити сутність процесу виховання.
17. Схарактеризувати структуру виховного процесу.
18. Визначити принципи виховання.
19. Окреслити напрями та форми виховання.
20. Схарактеризувати критерії вихованості особистості.
21. Визначити сутність поняття «дидактика» та її основні категорії.
22. Схарактеризувати основні функції навчання та шляхи їх реалізації.
23. Визначити основні компоненти процесу навчання.
24. Схарактеризувати структуру діяльності викладача в навчальному процесі.

25. Визначити умови ефективності процесу навчання.
26. Визначити сутність понять «закономірності навчання», «принципи навчання» та «правила навчання».
27. Схарактеризувати форми організації навчання: аудиторні та позааудиторні, індивідуальні та колективні.
28. Схарактеризувати методи навчання за їх класифікацією.
29. Схарактеризувати активні та інтерактивні методи навчання.
30. Пояснити значення використання комп'ютерної техніки в навчанні.
31. Пояснити вибір оптимального поєднання методів і засобів навчання.
32. Схарактеризувати сутність та особливості технологій навчання.
33. Схарактеризувати технологію особистісно-орієнтованого навчання.
34. Схарактеризувати технологію проблемного навчання.
35. Схарактеризувати кредитно-модульну систему організації навчально-виховного процесу.
36. Дати визначення технології кооперативного навчання.
37. Визначити роль самоосвіти у становленні професійної компетентності майбутнього фахівця.
38. Схарактеризувати акмеологічні аспекти професійної діяльності.
39. Пояснити термін «самоосвіта протягом життя» як чинник розвитку особистості.
40. Схарактеризувати напрями вдосконалення та самовдосконалення.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основні:

1. Артемова, Л. В. Педагогіка і методика вищої школи : навч. посіб. / Л. В. Артемова. – Київ : Кондор, 2008. – 272 с.
2. Бандурка, О. М. Основи педагогічної техніки : навч. посіб. / О. М. Бандурка, В. О. Тюріна, О. І. Федоренко. – Харків : Титул, 2006. – 176 с.
3. Бордовская, Н. Н. Педагогика : учеб. пособие / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – Санкт-Петербург : Питер, 2008. – 304 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / авт. кол.: М. Ф. Степко [та ін.] ; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2004. – 384 с.
5. Вітвицька, С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навч. літ., 2005. – 396 с.
6. Волкова, Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – Київ : Академія, 2006. – 256 с.
7. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі : монографія / І. І. Доброскок [та ін.]. – Переяслав-Хмельницький : Вид-во С. В. Карпук, 2008. – 285 с.
8. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] : дод. до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068-> (дата звернення: 24.02.2021). – Назва з екрана.
9. Кузьмінський, А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2005. – 486 с.
10. Лекція як провідна форма навчання у вищому навчальному закладі освіти : метод. рек. для. викл. / В. П. Черних [та ін.]. – Харків : НФаУ, 2001. – 36 с.
11. Наволокова, Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н. П. Наволокова. – Харків : Основа, 2009. – 176 с.
12. Нагаєв, В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / В. М. Нагаєв. – Київ : Центр навч. літ., 2007. – 232 с.
13. Омеляненко, С. В. Педагогіка. Тестові завдання : навч. посіб. / С. В. Омеляненко. – Київ : Знання, 2008. – 391 с.
14. Ортинський, В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / В. Л. Ортинський. – Київ : Центр навч. літ., 2009. – 472 с.
15. Освітні інновації в Національному фармацевтичному університеті : навч.-метод. посіб. / В. П. Черних, Л. Г. Кайдалова, В. М. Толочко, Т. Ю. Вахрушева. – Харків : НФаУ, 2005. – 248 с.

16. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота [та ін.]. – Київ : А.С.К., 2003. – 256 с.
17. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. / Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ [та ін.]. – Харків : НТУ «ХПІ», 2005. – 600 с. – (Рос. мовою).
18. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд [та ін.]. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Київ : Знання, 2007. – 495 с.
19. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu> (дата звернення: 24.02.2021). – Назва з екрана.
20. Степанов, О. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – Київ : Академвидав, 2006. – 520 с.
21. Фіцула, М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. пед. закл. освіти / М. М. Фіцула. – Київ : Академія, 2002. – 528 с.
22. Ягупов, В. В. Педагогіка : навч. посіб. / В. В. Ягупов. – Київ : Либідь, 2002. – 560 с.

Додаткові:

1. Вхідження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторингове дослідження : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд досліджень освітньої політики» ; кер. авт. кол. Т. В. Фініков. – Київ : Таксон, 2012. – 55 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Жилінська, О. Університет: генеза ідеї та трансформація діяльності від класичної до інноваційної моделі / О. Жилінська // Вища школа. – 2011. – № 10. – С. 82–94.
4. Кайдалова, Л. Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах : монографія / Л. Г. Кайдалова. – Харків : НФаУ, 2010. – 364 с.
5. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / за ред. В. І. Лозової. – Харків : ОВС, 2006. – 496 с.
6. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : Пед. думка, 2016. – 448 с.
7. Ржевська, А. В. Розвиток сучасної університетської освіти країн Західної Європи : монографія / А. В. Ржевська. – Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. – 356 с.
8. Суліма, Є. Вища освіта в контексті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки / Є. Суліма // Вища освіта. – 2012. – № 3. – С. 7–15.

Навчальне видання

Кайдалова Лідія Григорівна
Науменко Наталія Вікторівна

ПЕДАГОГІКА

Методичні рекомендації
до семінарських занять
для здобувачів вищої освіти

Формат 60 × 84/16. Ум. друк. арк. 2. Тираж 50 пр.

Національний фармацевтичний університет
вул. Пушкінська, 53, м. Харків, 61002

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серії ДК № 3420 від 11.03.2009.